

UKM 4/18

Kirkens ansvar for barns rettigheter

Menigheter sammen om rettferd og fred for barn

*"Jesus kalte oss til å elske våre neste som oss selv. Denne kjærligheten gjelder alle, inkludert barn. Han tok imot, helbredet og velsignet barn. Han løftet dem opp som tegn på Guds rike. Vi må gjøre oss selv som små barn, sier Jesus, for å komme inn i Guds rike (Matt 18,2–5)."*¹

Innledning

Hver dag krenkes barns² rettigheter over hele verden på mange måter. Vold, overgrep, seksuell utnyttelse og misbruk skjer i stor omfang, barnearbeid, diskriminering og mangel på grunnleggende behov er andre store problemer. Fattigdom er en av hovedårsakene til krenkelse av barns rettigheter som i tillegg berører barns verdighet og selvbilde. Heller ikke i Norge er det en selvfølge at barns rettigheter ivaretas, også i Norge finnes barn som lever i fattigdom, opplever mobbing, misbruk og diskriminering. Ikke minst asylbarn i Norge er utsatt for rettighetsbrudd. 70 år etter at **Verdenserklæringen for menneskerettigheter** har blitt vedtatt er menneskerettigheter under press, både internasjonalt og i Norge.³

Den norske kirke har i mange år vært tydelig på det kristne ansvaret for menneskerettigheter. Gjennom trosopplæringsreformen har Den norske kirke hatt barn og unge i fokus, også kampen for skaperverket og innsatsen mot overgrep handler om barns liv og fremtid. Allikevel er barns rettigheter i liten grad synlig i Den norske kirkens trosopplæring, gudstjenester og diakoni.⁴ I **Barnekonvensjonen** - vedtatt av FNs generalforsamling i 1989 - tydeliggjøres at barn skal bli behandlet som individer med egne rettigheter.

Kirkenes verdensråd (KV) inviterer sine medlemskirker til å bli med på en stor satsing for barns rettigheter sammen med og for barn og unge. Dette gir Den norske kirke en stor mulighet og et ansvar for å løfte temaet og fremme kunnskap og handling for barns rettigheter. Det ligger i sakens natur at satsingen «Kirkens ansvar for barns rettigheter» involverer barn og unge under planleggingen og gjennomføringen og på alle nivåer. Når Den norske kirke jobber med dette så er selvsagt UKM invitert til å komme med innspill og til å utfordre til handling. Religion og menneskerettigheter kan være et utfordrende tema, både fordi menneskerettighetene til dels har blitt tolket som en sekulær ide og fordi menneskerettighetene har blitt og fortsatt noen

¹ Kirkens ansvar for barns rettigheter, Kirkenes verdensråd, s.4

² Med barn menes i denne sammenheng alltid barn og unge. Barnekonvensjonen definerer barn som alle under 18 år.

³ «Menneskerettigheter må vike for å trygge befolkningen», sa daværende innvandrings- og integreringsminister i Norge senest i 2017. <https://www.nettavisen.no/nyheter/innenriks/listhaug-vil-utfordre-menneskerettighetene-ved-a-ke-bruken-av-lukkede-mottak/3423366691.html>

⁴ Jfr. Sett undertrykte fri! Den norske kirkes engasjement for menneskerettigheter, s. 99.

ganger blir opplevd å stå i konflikt med religionsfrihet. Samtidig har mange religiøse tradisjoners tenkning om menneskeverd bidratt til en forankring av menneskerettighetene.⁵

Både internasjonalt men også i Norge har det de siste årene har det vært mye negativ fokus på religioner generelt. Religion fremstår ofte som utelukkende negativ, i hvert fall for barn. I brennpunktet er menneskerettighetsbrudd i trossamfunn, ikke dens innsats for disse.⁶

*«Kirken burde være med og sørge for at alle kjenner til barn og unges rettigheter.»
Et barn i Sør-Afrika⁷*

Om barnerettssituasjonen i verden

Millioner av barn i verden får ikke oppfylt sine rettigheter og opplever daglig til dels grove menneskerettighetsbrudd:⁸

- Millioner av barn lever fattigdom.
- Det anslås at 100 millioner barn ikke har noe hjem.
- 152 millioner barn utfører barnearbeid.⁹
- Hvert syvende sekund tvangsgiftes en jente under 15 år.¹⁰
- 250 000 barn er barnesoldater.
- 22 millioner barn i verden er på flukt.
- 1,7 milliarder barn (3 av 4 barn) utsettes for vold.¹¹

Som et av verdens rikeste land og som en aktør i globale markeds- og maktstrukturer og internasjonale konflikter bør vi ta innover oss vår del av ansvaret for disse bruddene.

Om barnerettsituasjonen i Norge

Barn og unges oppvekstvilkår i Norge er – sammenlignet med andre land – veldig bra. Samfunnet er opptatt av barns rettigheter og barn sier selv at det er godt å være barn i Norge.¹² Samtidig må vi ta innover oss at mange barn i Norge opplever brudd på sine rettigheter.

Barn i Norge har en høy rettslig status og bevisstheten om barnerettigheter er stor. Norge har gode systemer for **overvåkingen av barnerettighetssituasjonen** nasjonalt og flere organisasjoner, flere aktører overvåker og skriver rapporter om situasjonen. Ikke minst har Norge et eget **barneombud**.

⁵ Sett undertrykte fri, s. 20 ff.

⁶ Se for eksempel Barns rettigheter i Norge – 2017, Barneombudets supplerende rapport til FNs barnekomité, s. 24 f.

⁷ Alle barnesitater er hentet fra «Churches Commitments to Children», KV.

⁸ Kilder: Reddbarna.no, Unicef.no, Globaluke.no, Amnesty.no, Fn.no, Ilo.org, Flyktningehjelpen.no

⁹ Begrepet "barnearbeider" viser ifølge FNs arbeidsorganisasjon (ILO) vanligvis til en økonomisk aktivitet som utføres av en person under 15 år. Dersom en tar med barn over 15 år blir tallet 185 mill. Av disse arbeider 10 millioner under slavelignende forhold. 73 millioner utfører arbeid som medfører helseskade eller høy risiko for dette.

¹⁰ <https://www.savethechildren.org/us/about-us/media-and-news/2016-press-releases/one-girl-under-15-married-every-seven-seconds>

¹¹ Vold forekommer over hele verden, både i fattige og rike land og jenter er spesielt utsatt. Ofte er barn utsatt for vold på grunn av diskriminering og fordommer, funksjonsnedsettelse, LHBGTI, hiv/aids og minoritetsbakgrunn.

¹² NOVA, Ungdata Nasjonal rapport 2016, s.2.

Allikevel konkluderer aktuelle rapporter om barnrettssituasjonen i Norge likt om de mest alvorlige bruddene på barns rettigheter:¹³

- På tross av at vold mot barn er forbudt i Norge er mange barn og unge utsatt for vold og seksuelle overgrep og mange barn kjenner ikke til retten til å bestemme over sin egen kropp. Over halvparten, 52,8 prosent, av alle barn under 14 år i Norge har opplevd vold i hjemmet, enten psykisk eller fysisk.¹⁴
- På tross av mangeårig innsats fra myndighetens side holder tall over barn som opplever mobbing seg stabil.
- Det er ikke noe selvfølge i Norge at barn og unge blir hørt i saker som angår dem, spesielt i de sakene der rettighetene allerede er brutt, som asylprosesser, mobbesaker og barnevernssaker.
- Barn med funksjonsnedsettelse, minoritetsbarn og barn som tilhører urfolksgrupper og barn på flukt er spesielt utsatt for rettighetsbrutt.
- Ti prosent av barn i Norge lever i husstander med vedvarende lav inntekt.
- Norge har ikke tilsluttet seg til tredje tilleggsprotokoll om barns klagerett til FNs barnekomité. Dermed mangler barn i Norge effektive nasjonale klagemuligheter. Dette er både uheldig for barn i Norge, men sender også negative signaler til andre land.

Barn og unge selv peker i tillegg spesielt på disse områdene:¹⁵

- Manglende kunnskap blant barn om rettigheter
- Manglende muligheter for medvirkning og påvirkning
- Utfordringer til LHBTI+-barn
- Utfordringer rundt familie og alternativ omsorg
- Manglende universell utforming
- Press og stress i hverdagen

Spesielt bekymret er barn og unge over situasjonen av barn på flukt og asylbarn i Norge.

Refleksjonsspørsmål:

Hvilke av disse bekymringene kjenner du igjen fra din hverdag og fra ditt lokale miljøet? Hva vet du om menneskerettigheter og barnekonvensjonen? Hvor har du lært om det? Er rettigheter et tema i din menighet? I hvilken sammenheng?

«Menigheter burde gjøre mer for barn med funksjonsnedsettelse.»

Et barn i Sør-Afrika

Den norske kirke og menneskerettigheter

Den norske kirke har i mange tiår vært tydelig på sitt engasjement for menneskerettigheter som «springer ut av troen på Skaperen som har skapt alt liv, og gitt menneskelivet en særlig beskyttelse»¹⁶

¹³ Kidza har rett! Barnas skyggerapport til FNs barnekomite 2017. Barns rettigheter i Norge – 2017, Barneombudet og Supplerende rapport, 2017, fra Forum for barnekonvensjonen; alle tilgjengelig på <http://barneombudet.no/2017/09/26/a-hort-folg-lanseringen/> (20.4.2018)

¹⁴ Tall hentet fra Reddbarna.no

¹⁵ Kidza har rett

¹⁶ Sett undertrykte fri, s. 5.

- 1988: «For menneskets skyld» (den første teologiske utredningen om Den norske kirkes menneskerettighetsengasjement)
- 2013: «Sett undertrykte fri. Den norske kirkes engasjement for menneskerettighetene» (med konkrete utfordringer til Den norske kirke)
- UKM 04/13 «Kirkens engasjement for menneskerettighetene»
- KM 09/14 «Den norske kirke og menneskerettighetene» (med utfordringer på blant annet innen diakoni og trosopplæring, her etterspørres engasjement og pedagogiske ressurser)
- Fra Den norske kirkes visjonsdokument 2019-2021: «Kirken fremmer menneskeverd, fred, menneskerettigheter og respekt for skaperverket»

«Hvis kirken tar ansvar, da kan barn vite at det alltid er noen som bryr seg om dem.»

Et barn i Storbritannia

Kirkens ansvar for barns rettigheter – en invitasjon fra Kirkenes verdensråd

KVs 10. generalforsamling i Busan, Sør-Korea i november 2013 ble enig om et budskap som løftet frem barns behov som en viktig del av den økumeniske forpliktelsen i kampen for rettferdighet og fred. Det ble startet en omfattende konsultasjonsprosess blant KVs medlemskirker. Barn fra hele verden, teologer, UNICEF og andre samarbeidspartnere som jobber med barn ble involvert.¹⁷ I 2017 ble dokumentet «Kirkens ansvar for barns rettigheter (norsk oversettelse)»¹⁸ ferdig. Dokumentet er en tydelig invitasjon til medlemskirkene av KV til å ta ansvar for barns rettigheter i menigheter og i samfunnet, sammen med og for barn og unge. Kirkesamfunn og menigheter i hele verden er invitert til å være med på satsingen og å forme initiativet i felleskap med hverandre.

Dokumentet «Kirkens ansvar for barns rettigheter» begrunner hvorfor menigheter skal kjempe for barns rettigheter og kommer med mange konkrete forslag om hvordan det kan gjøres.

Målet for satsingen er å:

- Støtte menigheter i å prioritere barn gjennom felles forpliktelser og handlinger.
- Fremme en felles innsats for å forbedre barns liv ved å dele erfaringer og kunnskap.
- Øke bevissthet i kirken om ansvar for barns rettigheter, slik det er formulert i FNs barnekonvensjon.

At kirker i hele verden har klart å enes om dette er ikke noe selvfølge. Kristne tanker om menneskets verdighet og likhet har bidratt sterkt til å forme menneskerettstanken i barnekonvensjonen og andre menneskerettsdokumenter. Likevel har noen kirker sett en konflikt mellom teologiske uttrykk for kjærlighet og omsorg for barn, og en rettighetsbasert forståelse av barndommen.¹⁹

¹⁷ Til sammen 144 barn fra prestegjeld i seks land (Sør-India, Storbritannia, Sør-Afrika, Albania, Nigeria) ble direkte konsultert angående forpliktelsesens ordlyd og deres meninger og forslag har blitt innlemmet i satsingen. En gruppe med 13 teologer fra hele verden forklarte behovet for å prioritere barn og unge ut fra et teologisk perspektiv.

¹⁸ Engelsk original: Churches`Commitments to Children

¹⁹ Derfor finnes f.eks. to versjoner av dokumentet. Den ortodokse kirken ville ikke ha med UNICEF-logoen og noen av barnas sitater er byttet ut. Man kan også lese det i mellom linjene av noen av formuleringene i dokumentet.

Men: Selv om vi tenker ulikt om barns ukrenkelighet og hvordan dette skal praktiseres, er vi nødt til å stå sammen om handlinger som er til barns beste. Ved å gjøre seg kjent med barnekonvensjonens innhold kan menigheter prioritere barn, styrke innsatsen for barn og være barns talerør i for eksempel lokalsamfunnet, skoler eller i nasjonale og internasjonale samtaler.

Voksne og barn har i felleskap kommet frem til tre utfordringer som menighetene kan iverksette konkrete handlinger og strategier inn mot:²⁰

- 1) Beskytt barn
- 2) Bevar planeten for barnas skyld
- 3) Lytt til barn

«*Beskytt barn*» handler om barns rett til beskyttelse: mot vold, omsorgssvikt og overgrep. «Trygge rom» er et begrep som er etablert i Den norske kirke som har vært mye fokus på. Det er utviklet mange ressurser²¹ og bevisstheten om temaet oppleves som høy.

Allikevel blir ikke alle frivillige og ansatte i kirken kurset på temaet og ikke alle menigheter innhenter politiattest av frivillige. Det er heller ikke noe selvfølge at varslingsrutiner er på plass – eller kjent – på alle nivåer i kirken.²²

«*Bevar planeten for barnas skyld*» handler om klima og miljø og er det temaet barn og unge har vært spesielt opptatt av å ha med i satsingen. Den norske kirkes engasjement for klima og miljø har stått sterk i mange år, både nasjonalt og internasjonalt og er en viktig del av kirkens sosialetiske arbeid.²³ Det er også utviklet ressurser for arbeid rundt temaet sammen med barn og unge og et stadig økende antall menigheter blir «grønne menigheter».

*«Hva synes Jesus om hvordan vi behandler jorden?»
Et barn i Sør-Afrika*

«*Lytt til barn*» handler om retten til å bli hørt og å delta i beslutninger. Barns medvirkning er et av de grunnleggende prinsippene i Barnekonvensjonen og en sentral del av det å anerkjenne barn som selvstendige individer. For barn og unge bak rapporten «Kidza har rett!» har det vært et sentralt tema å vise hvor viktig denne retten er og at det bør gjøres mer for å sikre at den blir oppfylt.

For at barns rett til medvirkning skal bli reell er det satt noen krav til gjennomføringen.

Medvirkningsprosesser med barn og unge må være åpne og informative, frivillige og respektfulle.

Ofte glemmer man å sikre at medvirkningsprosessene gjennomføres på en måte at den oppleves som reell og inkluderende for dem det gjelder.

Barns medvirkning utfordrer til refleksjoner over maktstrukturer. Hvem har makt til å bestemme og er de voksne villige til å være med å endre disse strukturene?

²⁰ Se Plakat Kirkens ansvar for barns rettigheter, vedlagt, rekkefølgen er endret for denne saken.

²¹ Se for eksempel ressurser på kirkeligressurssenter.no

²² «Beskytt barn» handler ikke bare om Trygge rom i kirken, men også i samfunnet for øvrig. Andre temaer som tas opp er mobbing, også på sosiale medier, kjønnsbasert vold og vold på grunn av kulturelle og religiøse praksiser. Den siste utfordringen handler om barns rett til fødselsregistrering, noe som på første blick ikke virker å være relevant i Norge, men som er aktuell også her med tanke på flyktningbarn og asylbarn.

²³ Se for eksempel <https://kirken.no/nb-NO/gronnkirke/om-oss/kirkens-okende-engasjement/>

Retten til å bli hørt brytes ofte i sammenheng med andre rettighetsbrudd, for eksempel når barn er utsatt for vold eller mobbing eller i forbindelse med alternativ omsorg, for eksempel såkalte barnevernssaker.

Hvordan står det til med barns medvirkning i Den norske kirke? Selv om medvirkning er en av de sentrale dimensjonene i Plan for trosopplæring og ungdomsdemokratiet er styrket betraktelig de siste årene, så har vi i liten grad klart å øke kunnskapen og praksis om medvirkning på alle nivåer i kirken.

«Når de taler, burde prester bruke et språk vi forstår, så vi ikke kjeder oss.»

Et barn i Nigeria

Refleksjonsspørsmål:

Er det blitt tatt beslutninger i ditt liv hvor du ikke hadde mulighet til å si din mening?
Har du muligheter til å si din mening i menigheten din og på skolen/studiestedet/arbeidsplassen din?
Blir du hørt, tatt på alvor og er det rom for endringer der du og andre kommer med innspill og ideer?
Når det planlegges gudstjenester og aktiviteter i menigheten din, blir barn og unge hørt?

Utfordringsspørsmål til komiteen

- På hvilken måte kan UKM bidra til å løfte temaet barns rettigheter i Den norske kirke?
- Vet barn og unge i kirken hvilke rettigheter de har? Og hvordan kan slik kunnskap nå ut til barn og unge i kirken?
- Vet voksne i kirken om barns rettigheter?
- I hvilke sammenhenger er det vanskelig å få barn å bli hørt og medvirke? Og hvorfor det?
- Hvordan kan barn og unges medvirkning styrkes i kirken?
- Hvordan kan Den norske kirke engasjere seg i kampen for barns rettigheter?
- På hvilken måte har barn og unge merket at tidligere KM-vedtak og spørsmål formulert i «Sett undertrykte fri!» er blitt oppfulgt?

Vedlegg

- Ordforklaringer
- Barnekonvensjonen, kortversjon
- Norsk oversettelse av dokumentet «Kirkens ansvar for barns rettigheter», foreløpig versjon. Originaldokumentet «Churches Comittments to Children» kan lastes ned her: <https://www.oikoumene.org/en/what-we-do/wcc-child-rights-engagement>
- Plakaten, engelsk versjon og norsk oversettelse
- Se også Barnas egen rapport til FNs barnekomite «Kidza har rett»: <https://press.no/barnas-rapport-til-fn/>